

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Всеукраїнська наукова студентська конференція
«Міжнародне право в період
турбулентності міжнародних відносин»

25 жовтня 2024

м. Одеса

Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» Олега ТОДОЩАКА
(наказ № 3178-44 від 08.10.2024 р.)

Відповідальний редактор

Аракелян Мінас Рамзесович – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України.

Укладачі:

Бехруз Хашаматула Набійович – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права.

Бугаєць Альона Сергіївна – асистент кафедри міжнародного та європейського права.

Гриб Анна Миколаївна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Дронов Владислав Юрійович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Форманюк Вікторія Василівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права.

Слісаренко Анастасія Олександрівна – здобувачка вищої освіти 4 курсу факультету судового та міжнародного права.

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23. Тел. +38(048)719 8685

«Міжнародне право в період турбулентності міжнародних відносин» : студентська науково-практична конференція, 25 жовтня 2024 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2024. 489 с.

© НУ «Одеська юридична академія», 2024

© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

СЕКЦІЯ № 6
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО

Александрова Наталія Сергіївна
здобувачка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА**

Протягом усієї історії людства відбувалося безліч кровопролитних конфліктів, що призводили до загибелі сотень тисяч невинних людей, руйнування міст і селищ, знищення цілих країн, народів і націй. Звернувшись до історії, можна зазначити безліч збройних конфліктів, прикладами яких є Столітня війна між Францією та Англією 1337-1453 роки, Тридцятилітня війна у Європі 1618–1648 роки, Перша світова війна 1914-1918 роки, Друга світова війна 1939-1945 роки, війни в Кореї і В'єтнамі, вторгнення США в Гренаду 1983 рік, багаторічна війна Ізраїлю проти арабських держав, Російсько-українська війна починаючи з 2014 року і російське вторгнення в Україну 2022 року по сьогоднішній день. І це лише певний, не повний перелік війн, які забрали мільйони людських життів.

Актуальність даної теми зумовлена саме проблематикою війн та міжнародною відповідальністю за їх розв'язання, адже наразі ми спостерігаємо, як Російська Федерація відкрито ігнорує та грубо порушує основні принципи міжнародного гуманітарного права під час безпідставної збройної агресії проти України. Таким чином, тема відповідальності за порушення норм міжнародного гуманітарного права розкриває саме проблемні питання забезпечення ефективних механізмів впливу на державу, що розпочала війну і порушує мир, нехтуючи принципами міжнародного гуманітарного права, основними правами людини та принципами мирного співіснування між народами і державами. До основних

принципів міжнародного гуманітарного права належать: принцип гуманності, принцип пропорційності, принцип розрізнення (між комбатантами і цивільними особами), принцип заборони колективних покарань і використання заборонених методів ведення війни (наприклад, хімічної або біологічної зброї).

Аналізуючи наукові статті, можна зазначити, що з війною пов'язані саме три поняття: право війни (*jus in bello*), міжнародне гуманітарне право, право на війну (*jus ad bellum*). Тому доцільно більш детально розглянути ці поняття. Право війни (*jus in bello*) – це сукупність норм, які визначають правила ведення війни та поведінку сторін у вже існуючому конфлікті. На думку Н. В. Пронюк, міжнародне гуманітарне право представляє собою комплекс міжнародно-правових норм і принципів, орієнтованих на зменшення страждань під час збройних конфліктів, зокрема шляхом забезпечення захисту та надання допомоги всім особам, які постраждали внаслідок таких конфліктів, в межах можливого [1, с. 5]. Це право регулює специфічні методи і засоби ведення збройного конфлікту та застосовується до всіх учасників конфлікту, незалежно від причин його виникнення або легітимності протистояння. Право на війну (*jus ad bellum*) охоплює загальні умови, за яких держава має право ініціювати війну або застосовувати збройну силу. Статут Організації Об'єднаних Націй 1945 року передбачає, що Організація Об'єднаних Націй дозволяє використання такої сили або самооборони, що є ключовим компонентом *jus ad bellum*.

Міжнародне право передбачає, що відповідальність держави настає лише з моменту вчинення нею агресії проти іншої держави, а також з моменту виникнення збройного конфлікту та оголошення війни, тобто вчинення державою міжнародного правопорушення. Міжнародне правопорушення – це дія або бездіяльність держави чи іншого міжнародного суб'єкта, яка суперечить його зобов'язанням за міжнародними угодами, договорами чи іншими нормами міжнародного права (наприклад, збройний конфлікт, порушення договірних зобов'язань, агресія, війна, посягання на територіальну цілісність та політичну незалежність). Важливим є те, що міжнародні правопорушення можуть бути

об'єктом розгляду міжнародними судами або трибуналами, і держава, яка їх вчинила, може бути притягнута до міжнародної відповідальності.

Формами порушення міжнародного гуманітарного права можуть бути такі діяння як: атакування цивільних осіб та об'єктів, використання заборонених засобів і методів ведення війни, насильство над військовополоненими, примусове переселення населення, а також незаконне поводження з пораненими та хворими. Тому починаючи ще з XIX століття на міжнародних форумах, Паризькому конгресі 1856 року та Гаазьких конференціях світу в 1899 і 1907 роках, були прийняті перші договірні норми, для полегшення долі жертв війни, пом'якшення наслідків збройної агресії, виключення необґрунтованих людських втрат, обмеження засобів і методів ведення війни.

Виходячи з цього, держави несуть відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права, відповідно до міжнародних договорів, основою яких є «право Женеви» і «право Гааги». Так зване Женевське право передбачає норми із захисту жертв конфліктів, а Гаазьке право охоплює норми, які визначають правила використання засобів і методів ведення бойових дій, зокрема, обмеження щодо застосування певних видів зброї, тактики та технік у збройних конфліктах, з метою мінімізації шкоди для цивільного населення та збереження основних принципів гуманності в умовах війни.

У міжнародному гуманітарному праві розрізняють два основні типи відповідальності за порушення його норм: колективну та індивідуальну. Розглянемо спочатку колективну відповідальність, тобто відповідальність несуть всі особи, які були причетні до міжнародного правопорушення. Відповідальність можуть нести керівники міністерств, головнокомандувачі збройними силами держав-агресорів, а також окремі міжнародні організації, які брали участь у порушенні міжнародних норм, як, наприклад, під час Нюрнберзького та Токійського процесів. Індивідуальна відповідальність є специфічною формою юридичної відповідальності, що поширюється на особу, яка під час вчинення злочину перебувала на державній посаді або діяла як представник державної влади. Така відповідальність передбачає, що особа, яка вчинила протиправні дії,

нести персональну відповідальність незалежно від її офіційного статусу, і не може бути звільнена від відповідальності на підставі її політичного або державного становища. Прикладом такої відповідальності є судовий процес над колишнім президентом Югославії Слободаном Мілошевичем. Важливе місце при вирішенні індивідуальної відповідальності також займають Міжнародні воєнні трибунали. Це спеціалізовані суди, юрисдикцією яких є розслідування та притягнення до відповідальності осіб, що вчинили воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид та інші серйозні порушення міжнародного права. Міжнародні трибунали грають ключову роль у боротьбі з безкарністю за найтяжчі злочини, які порушують міжнародне гуманітарне право, забезпечуючи справедливість для жертв і попереджаючи можливі майбутні порушення.

За нормами міжнародного гуманітарного права, кожна сторона збройного конфлікту зобов'язана забезпечити притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення. Це включає зобов'язання держав не лише вести розслідування таких правопорушень, а й здійснювати судові переслідування та притягнення винних до відповідальності. У цьому контексті національне законодавство повинно включати в себе норми, що регулюють відповідальність за порушення міжнародного гуманітарного права. Ці норми мають бути інтегровані в національні правові системи на обов'язковій основі, забезпечуючи ефективний механізм правосуддя на рівні держави і сприяючи дотриманню міжнародних стандартів прав людини і міжнародного гуманітарного права.

Якщо винних осіб не можна притягнути до відповідальності на національному рівні, міжнародне право передбачає систему міжнародної кримінальної відповідальності, яка дозволяє судити осіб, причетних до воєнних злочинів, агресії, злочинів проти людяності та геноциду. За скоєння воєнних злочинів настає дисциплінарна та кримінальна відповідальність. Командири можуть бути притягнуті до відповідальності за воєнні злочини, скоєні їхніми підлеглими, у випадку неналежного контролю або недбалого ставлення до виконання наказів. Водночас, підлеглі несуть відповідальність за виконання незаконних наказів, що ведуть до порушення норм міжнародного гуманітарного

права, оскільки кожна особа зобов'язана діяти у межах правових норм, незалежно від відданих їй команд. При здійсненні воєнних злочинів скоєних збройними силами, міжнародно-правову відповідальність несе держава, тому результатом для такої держави може бути позбавлення міжнародної підтримки, застосування санкцій, притягнення держави до відповідальності в міжнародних судах і трибуналах, також держава може бути зобов'язана компенсувати матеріальні та нематеріальні збитки, завдані внаслідок воєнних злочинів, включаючи відшкодування цивільним особам або іншим країнам, які постраждали.

Отже, можна зробити висновок, що міжнародне гуманітарне право відіграє важливу роль у глобальній політиці та забезпеченні порядку. Завдяки цьому праву можливо притягати до відповідальності тих, хто під час конфліктів здійснював агресивні дії, знищував населення, руйнував міста і вчиняв інші варварські акти. Хоча норми міжнародного гуманітарного права не є ідеальними, вони значною мірою сприяють збереженню життів під час війни, а також допомагають зменшити кількість конфліктів, які можуть призвести до серйозних демографічних, політичних і економічних наслідків. Відповідальність держав за порушення цих норм є важливим фактором для підтримки міжнародного миру і безпеки. У цьому контексті важливою є роль міжнародних судів та внутрішньої політики держав, спрямованої на дотримання прав людини і гуманітарних стандартів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Витяг з публікації ICRC «International humanitarian law: answers to your questions». What are jus ad bellum and jus in bello? Переклад з англ. М. Гуменюк. 2017. URL : <https://www.icrc.org/en/document/what-are-jus-ad-bellum-and-jus-bello-0>
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977 року. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text

3. Жукорська Я.М., Мудрик К.А. Роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві. *Вісник Запорізького національного університету*, 2016. С. 29-37. URL : <https://www.law.journalsofznu.zp.ua/visnik-2-2016>

4. Короткий Т.Р. Звичаєві норми міжнародного гуманітарного права. Довідник. Одеса, 2017. URL : https://fsfr.org/wp-content/uploads/2017/06/Zvich_Normi.pdf

5. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни міжнародне право. Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2016. URL : https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_7.html

6. М. М. Гнатовський, Т. Р. Короткий, Н. В. Хендель. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів. 2-е вид., Одеса, 2015. С. 5-17. URL : <http://surl.li/owdotv>

Ключові слова: міжнародне гуманітарне право, війна, відповідальність, індивідуальна, колективна, держава-агресор, право війни, збройний конфлікт, міжнародне право, норми, правопорушення, право Женеви, право Гааги, трибунал.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» Мануйлова Катерина Вікторівна.

МІЖНАРОДНЕ МІГРАЦІЙНЕ ПРАВО В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ.....	216
Batsalai Iryna	
PECULIARITIES OF REGULATION OF MIGRATION PROCESSES IN THE EUROPEAN UNION.....	219
СЕКЦІЯ № 6. МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО.....	224
Александрова Наталія Сергіївна	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....	224
Бабійчук Анастасія Андріївна	
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ: МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ.....	230
Гребенюк Марія Іванівна	
ПРАВОВИЙ СТАТУС УЧАСНИКІВ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА.....	235
Дмитренко Ольга Олексіївна	
ЗАСТОСУВАННЯ НОРМ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА ЩОДО ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ: УКРАЇНА ТА РФ.....	240
Єрофєєва Ольга Сергіївна	
ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ.....	243
Костюк Дарія Сергіївна	
МІЖНАРОДНЕ ГУМАНІТАРНЕ ПРАВО: ВИКЛИКИ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	247
Куліченко Аліна Василівна	
ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ.....	250
Миколук Софія Ігорівна	
ОСОБЛИВОСТІ СТАТУСУ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ, ЯКІ ПРОЖИВАЮТЬ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ.....	255
Петровський Володимир Володимирович	
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	258
Савченко Маргарита Олегівна	
СУЧАСНІ ВИКЛИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА В ПЕРІОД ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	263
Себова Юлія Миколаївна	